

Hoe kneedbaar is “Persoonlijkheid”

Donderdag 25 februari in de grote zaal van het STK om 19u30

Verslag: Patrick Vermeren, lid ouderraad

Onze gastspreker van deze avond is Prof. Dr. **Filip De Fruyt**, professor aan het departement ontwikkelings-, persoonlijkheids- en sociale psychologie van de Universiteit Gent. Hij had het over de “Persoonlijkheid” en de kneedbaarheid ervan.

Aankondiging:

Het is algemeen geweten dat kinderen uit hetzelfde nest een aangeboren temperament hebben en van karakter behoorlijk van elkaar kunnen verschillen.

Biologen, psychologen, neurologen,... zijn het alvast eens dat onze karaktertrekken voor ongeveer 45% bepaald worden door erfelijkheid en andere biologische factoren zoals voeding, virale infecties,...

De overige 55% wordt bepaald door de interactie met de omgeving met name cultuur, sociale buurt, schoolkeuze, vriendenkring, ...

Onze persoonlijkheidstrekken hebben ook impact op school gerelateerde aspecten zoals intelligentieniveau, prestatiemotivatie, plichtsbewustheid, ambitie, zelfvertrouwen, ...

Intro verslag

Het valt de verslaggever op dat dit de vierde spreker op rij is die de tweeledige stelling inneemt, dat we (1) zelf onze houding en kijk op jongeren dienen aan te passen en hun persoonlijkheid meer leren aanvaarden en dat (2) er voor de omgang met kinderen en jongeren niet zo iets als een kookboekrecept bestaat.

Tijdens gespreken met ouders valt vaak op dat men truckjes en snelle oplossingen wil, in de aard van “als...gebeurt, dan moet ik (zo) reageren”. Men wil snelle en eenvoudige oplossingen. De laatste drie sprekers (prof dr. Maarten Vansteenkiste, kinder- en jeugdpsychiater Piet Vandebriel en nu professor Dr. Filip De Fruyt) benadrukten voor, tijdens en na de presentatie dat ze niet wilden meewerken aan een soort van kookboekrecept. Het zegt namelijk meer over ouders die “controle over hun kinderen

willen” dan dat ze met respect voor hun persoonlijkheid, sterkten en zwakten naar een leven als gelukkige volwassenen.

Ouders willen vaak “het beste” voor hun kind maar zijn zich vaak niet bewust van de onbewuste drijfveren van de menselijke soort, zoals het streven naar status. Daardoor leggen ze vaak druk op minder begaafde of minder geïnteresseerde kinderen om toch maar te presteren op school zodat men later “hoog op de sociale ladder staat, wat echter helemaal geen garantie biedt op gelukkig zijn (cf. verslag over motivatie van de gastspreker Maarten Vansteenkiste – gelukkig zijn kan je leren van Martin Seligman).

Samenvatting

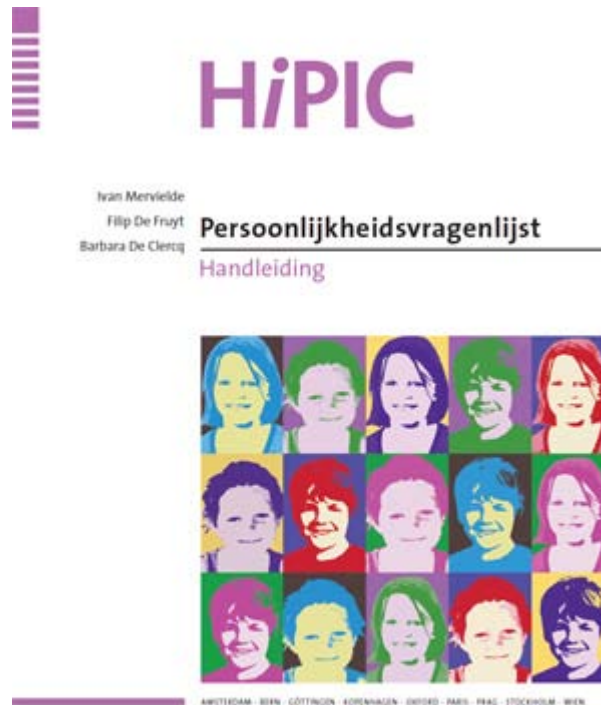
- Wetenschappers weten nog niet alles over persoonlijkheid;
- Wat wetenschappers weten (huidige stand van de wetenschap) is dat onze persoonlijkheidstrekken kunnen begrepen worden in termen van 5 grote domeinen of dimensies (Big Five);
- Deze Big Five worden voor 40 tot 45% bepaald door onze biologie. Biologie zou echter wel eens een grotere impact kunnen hebben dan gedacht, omdat onze aanleg of temperament er ook voor zorgt dat we die omgevingsfactoren opzoeken die bij ons aangeboren temperament passen. Hierdoor krijg je een bekrachtigingseffect (versterken van het gedrag);
- De invloed van opvoeding binnen het gezin in termen van factoren die gelijk zijn voor alle kinderen in het gezin is verwaarloosbaar klein op deze 5 trekken. Biologie en niet-gedeelde omgevingsfactoren blijken veel bepalender te zijn voor de persoonlijkheid;
- De 5 grote persoonlijkheidsdimensies blijven vrij stabiel, vooral na het 30° levensjaar. De meest substantiële wijzigingen aan de persoonlijkheid vinden waarschijnlijk plaats tijdens de adolescentie.
- We (volwassenen: ouders en leerkrachten) kunnen de persoonlijkheid van onze kinderen niet substantieel veranderen: van een eerder introvert iemand maak je geen extraverte persoon. We moeten vooral proberen om gedrag te wijzigen en de scherpe kantjes bij te vijlen. Daarnaast moeten we ook aan ingrepen in de omgeving denken. Enkele voorbeelden.
 - Drukke kinderen en jongeren kunnen we bijvoorbeeld omgevingen bezorgen waarin ze zich kunnen uitleven (hobby).
 - Kinderen die laag scoren op plichtsbewustheid zullen meer opgevolgd dienen te worden, echter op een niet bestraffende manier.
- Jammer genoeg voor sommige ouders bestaat er geen boekje die je voorschrijft hoe je je moet gedragen in situatie X of Y, en de meeste professoren willen hier ook niet aan meewerken.

De basishouding is accepteren van verschillen, nadenken hoe je sterke en zwakke punten optimaal kunt inzetten met oog voor hun onderlinge interactie, en inoefenen van gewenst gedrag. Daarnaast is het nuttig om er zich bewust van te zijn dat meer extreme posities op persoonlijkheidstrekken kunnen leiden tot irritaties en ongemakken voor zichzelf en de sociale omgeving. Aanvullend kun je mensen ook leren aandacht te hebben voor elementen in de

omgeving die hun persoonlijkheidstrekken activeren. Bijvoorbeeld, met een kind dat meer agressief van karakter is, kan je de situaties analyseren die zijn/haar agressie uitlokken of aanwakkeren. Vervolgens kan je het kind ook leren om sensitief te worden voor de lichamelijke gewaarwordingen wanneer hij/zij agressief gedrag gaat stellen. Deze beide technieken werken in op het gedrag en op het controleren van de agressie; deze technieken beogen niet de agressieve natuur te veranderen.

Meer informatie:

- www.hogrefe.nl
 - U vindt er twee tests over de BIG FIVE: de test NEO-PI-R (volwassenen) die u daar tegen betaling kan afleggen (240 stellingen) en de HiPIC (kinderen).

- Voorbeeldrapport NEO-PI-R Patrick Vermeren op de website
- Boeken over persoonlijkheid:
 - Geen twee hetzelfde (Judith Rich Harris) (vlot leesbaar)
 - Het onbeschreven blad (Steven Pinker) (wat moeilijker)
 - Separate Lives : Why Siblings Are So Different (Judy Dunn & Robert Plomin)
ISBN 0465076890

Uitvoerig verslag

Inhoudstafel van de presentatie:

1. Wat is persoonlijkheid?
2. Belangrijke persoonlijkheidseigenschappen
3. Erfelijke basis ><omgeving
4. Continuïteit en verandering
5. Opvoeding
6. Persoonlijkheid thuis en in de klas
7. ...jullie vragen

1. Wat is persoonlijkheid?

Definitie

“Persoonlijkheid = relatief stabiele interne eigenschappen die het gedrag van een persoon consistent maken over situaties, en verschillend van het gedrag van anderen in vergelijkbare situaties”

Relatief stabiel: persoonlijkheid is vrij stabiel en gerichte verandering is moeilijk te bewerkstelligen. Deze stabiliteit is niet zo erg, want het creëert voorspelbaarheid in de sociale omgang. Je weet bijvoorbeeld wie doorgaans te laat komt, zodat je hierop kunt anticiperen en je hen een half uurtje vroeger uitnodigt. Stel je anders ook even voor dat je partner elke dag een andere persoonlijkheid zou nemen... Het is comfortabel dat (de anderen hun) persoonlijkheid stabiel is.

Interne eigenschappen: interne eigenschappen kan je maar afleiden uit een reeks van gedragingen. Dit veronderstelt dat je deze persoon in een aantal contexten/situaties hebt gezien. Er moet dus een onderscheid gemaakt worden tussen gedrag dat je waarneemt in een bepaalde context, en gedrag in een andere context (bvb als iemand moe is, dronken is...). De spreker stelt dat hij na 1 à 2u een beeld kan krijgen van hoe geconcentreerd iemand is of kan blijven tijdens deze situatie (toehoorder zijn). Dus je moet meerdere contexten hebben om uit gedrag interne eigenschappen kan afleiden.

Consistent: een bepaald gedrag komt in gelijkaardige situaties bijna altijd voor, bvb iemand die systematisch lijkt te laat te komen. Bvb iemand is doorgaans slordig op school → is dit vaak ook thuis (bvb kamer).

Persoonlijkheid = ook het dynamisch geheel van deze eigenschappen. Het samenspel van verschillende eigenschappen binnen een persoon dus. Iemand die bijvoorbeeld de combinatie heeft van drie facetten: (1) snel geërgerd (2) weinig bescheiden (3) hoge score op dominantie: dit samenspel geeft een verhoogde kans op dominant, autoritair of agressief gedrag.

2. Belangrijke persoonlijkheidseigenschappen

In onze taal gebruiken we veel uitdrukkingen over iemands persoonlijkheid, en veelal zijn dit persoonsbeschrijvende adjectieven die in onderstaande zinnestjes passen:

- Is... van aard
- Heeft ... karakter

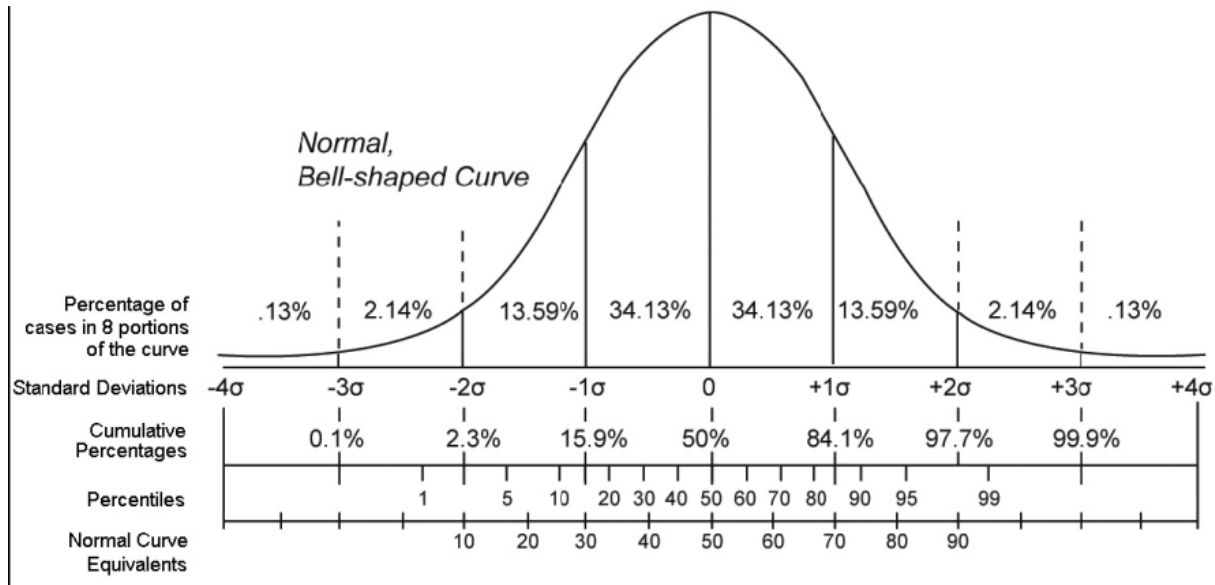
Vb. vriendelijk, extravert, plichtsbewust, ordelijk, bedachtzaam....

BIG FIVE of Vijf-factoren Model

De huidige wetenschappelijke kennis "lexicaal" (= de betekenis van woorden – in dit geval is de indeling gebaseerd op adjectieven uit het woordenboek) een indeling in vijf grote eigenschappen of trekken zien:

1. Extraversie: hartelijk, energiek, sociaal, dominant **versus** teruggetrokken en onderdanig
2. Altruïsme: vertrouwen in anderen, oprechtheid en medeleven **versus** agressiviteit en egocentrisme
3. Consciëntieusheid: doelmatigheid, ordelijkheid, betrouwbaarheid, ambitie en zelfdiscipline **versus** minder bedachtzaam, minder planmatig, minder zelfdiscipline
4. Neuroticisme/emotionele stabiliteit: zelfvertrouwen ("geen probleem maken van mislukking, *volgende keer beter*") en stressbestendigheid **versus** neuroticisme, problemen uitvergrooten, twijfelen aan zichzelf en algemene gevoelens van angst
5. Openheid/intellect: ontwikkeld, geïnteresseerd, creatief, fantasierijk **versus** praktisch, concreet, "down to earth" en weinig intellectualistisch en gecultiveerd

Deze trekken kennen een dimensionele normaalverdeling

Dimensie: introversie – ambivert – extravert (weinig aan de uitersten)

Het is dus niet het een of het ander (zoals de achterhaalde concepten van typologie stellen).

Deze 5 eigenschappen vormen dus elk een normaalverdeling. (De deelnemende ouders kunnen een verkorte persoonlijkheidsvragenlijst (60 vragen) afleggen op een 5-punts Likert schaal. De score wordt weergegeven op een negenpuntsschaal of standard nine of *stanine*)

Stanine 1 = 4% van de populatie haalt deze score op deze eigenschap

Stanine 2 = 7%

Stanine 3 = 12%

Stanine 4 = 17%

Stanine 5 = 20%

Stanine 6 = 17%

Stanine 7 = 12%

Stanine 8 = 7%

Stanine 9 = 4%

Voor kinderen bestaat sinds kort ook een BIG FIVE meetinstrument HiPIC (De Fruyt & Mervielde) met licht aangepaste namen

Openheid → Vindingrijkheid

Altruïsme → Welwillendheid

De spreker vraagt ons eens na te denken op welke van deze 5 dimensies onze kinderen op ons gelijken en op welke ze afwijken. Grote verschillen op één dimensie tussen ouderlijke persoonlijkheid en persoonlijkheid van het kind kan een bron van frustratie en conflicten zijn. Een voorbeeldje ter verduidelijking:

- Als je zelf hoog scoort (8 of 9) op consciëntieusheid en je kind scoort daar eerder laag (1 of 2), dan zal dit kunnen leiden tot conflicten, bv. over opruimen kamer, ordelijkheid schoolboeken, eerst huiswerk maken...

3. Erfelijke basis ><omgeving

De basisneigingen (over situaties heen) of trekken hebben een sterke genetische basis. Op jonge leeftijd kunnen de persoonlijkheidstrekken nogal variabiliteit vertonen. Na het bereiken van volwassenheid, vooral na 30 jarige leeftijd, blijven de persoonlijkheidstrekken erg stabiel. Onder invloed van ernstige gebeurtenissen (kanker, hartfalen) worden mensen wel tijdelijk angstiger en voorzichtiger, maar meestal keren ze na een periode van meerdere maanden of enkele jaren terug naar hun basispersoonlijkheid.

Hoe evolueren de trekken (in alle culturen):

1. Mensen worden met ouder worden een beetje emotioneel stabiel.
2. Extraversie neemt wat af met leeftijd
3. Openheid neemt licht af
4. Mensen worden wat altruïstischer en milder ten aanzien van anderen
5. Mensen worden wat consciëntieuzer

De gemiddelden voor groepen nemen licht af of toe volgens het hogerbeschreven patroon, maar men behoudt zijn positie op de trek ten opzichte van leeftijdsgenoten. Extraversie zal gemiddeld afnemen met ouder worden, maar wie vandaag de meest extraverte van de groep is, zal dit later ook nog zijn.

Potentiële verklaringen voor deze lichte wijzigingen:

1. Maturatieeffecten die eventueel genetisch kunnen bepaald zijn (= ontwikkelingstendenzen die zich vrij uniform voordoen in grote groepen - vb cross-cultureel - zodat men vermoedt dat ze biologisch gedreven zijn.)
2. Deels ook omgevingsfactoren: veel universitair geschoolde studenten moeten in het begin van hun carrière leren consciëntieuzer worden: op tijd komen op het werk.

Maar de belangrijkste conclusies over jaren van onderzoek leert ons dat persoonlijkheid dus stabiel blijft, wat een bijkomende indicatie is van de invloed van de biologische component. Daarom hebben wetenschappers overal ter wereld onderzoeken opgezet. Zo leert het onderzoek met honderden tweelingen het belang van biologie en niet-gedeelde omgevingsfactoren (zie verder):

Men neemt **bij tweelingonderzoek 3 factoren in overweging** die van invloed zijn op persoonlijkheid:

1. **Genetische invloeden**
2. **Gemeenschappelijke omgevingscomponenten** (common environment): bvb opgroeien in hetzelfde gezin met dezelfde sociaal-economische status van de ouders (veronderstelt dat kinderen hun leeftijd niet te fel mag uiteenliggen).
3. **Unieke omgevingscomponenten**: bijvoorbeeld in een andere school, of andere klas gezet worden (andere leerkrachten, andere vrienden, andere verjaardagsfeestjes, andere levenspartner...). Ook de ontwikkeling in de baarmoeder leidt al tot verschillen en wordt beschouwd als een unieke omgevingscomponent.

Wat waren de effecten van deze factoren?

- Eeneiige (monozygote) tweelingen:
 - Genetica: zij hebben 100% van hun genetisch materiaal gemeenschappelijk bij conceptie (tijdens de zwangerschap treden al verschillen op, bijvoorbeeld door de verschillen in voedseltoevoer via de navelstreng). Onderzoek geeft aan dat genetica ongeveer voor 40% de persoonlijkheid bepaalt. De 60% verschillen komen vooral uit de unieke omgeving. Dus de meeste eigenschappen die gemeenschappelijk zijn komen uit genetica, niet uit opvoeding binnen het gezin. (Noot van de verslaggever: een prettig boek hierover = Judith Rich Harris: Geen twee hetzelfde.)
 - Hun persoonlijkheidseigenschappen zijn sterker gecorreleerd dan deze van tweeeiige tweelingen of "gewone" broers en zussen.
- Opvoedingsstijl binnen het gezin speelt niet mee voor de persoonlijkheidsverschillen bij de kinderen. **Opvoedingsstijl kan meespelen voor het al of niet aannemen van (familiale) waarden of gewoonten, maar de impact op persoonlijkheid (Big Five) is erg klein.** Enkele redeneringen:
 - Mocht opvoedingsstijl zo belangrijk zijn dan zouden kinderen die samen opgroeien in eenzelfde gezin veel meer op elkaar moeten lijken dan nu het geval is. Toch blijft persoonlijkheid (Big Five) hetzelfde. Kijk maar naar eigen gezin van oorsprong: hoe verschillend kon je zijn van je broer of zuster?!

- Onderzoek naar gescheiden monozygote tweelingen (gebeurde vroeger veel bij het afstaan voor adoptie) leverde hiervoor ook bevestiging. Bijvoorbeeld: 300 zulke gescheiden mensen werden samengebracht na 20 à 30 jaar door onderzoeker Tom Bouchard. Er werden intelligentietests en persoonlijkheidstests afgenomen. De omgevingselementen binnen het gezin speelden opnieuw duidelijk bijna geen rol. De monozygote tweelingen die bijna van de geboorte gescheiden waren presteerden duidelijk sterk gelijkend op de testen. Er was een veel sterkere overeenkomst tussen de gescheiden eeneiige tweelingen dan de overeenkomst tussen de natuurlijke kinderen van het adoptiegezin en ook sterker dan het verband tussen de persoonlijkheid van de eeneiige tweeling en de natuurlijke kinderen van het gezin. Ook hier geldt de redenering dat als opvoedingsstijl bepalend zou zijn voor persoonlijkheid, dat de kinderen die opgegroeid zijn in hetzelfde gezin sterker op elkaar zouden lijken.
- De meeste psychologische eigenschappen zijn niet additief en worden waarschijnlijk bepaald door een groot aantal genen. Daarom is er binnen de gezinnen zeer veel variabiliteit vast te stellen tussen de kinderen. De karakterverschillen tussen kinderen zijn dikwijls reeds na de geboorte zichtbaar (rustig ><ongeduldig, bijvoorbeeld bij het zogen...).
- Noot: Een voorbeeld van een additief genetische eigenschap is lichaamslengte: twee grote ouders, zullen gemiddeld genomen grotere kinderen hebben (additief).

Continuïteit en verandering

Wat houdt onze persoonlijkheid zo stabiel?

Consistente omgevingen en persoonlijkheid:

Een genetische voorbestemming zal ervoor zorgen dat je ook die omgevingen gaat opzoeken die bij je persoonlijkheid passen:

- Bvb: iemand wordt gekenmerkt door volgend samenspel van twee trekken: extravert en heel altruïstisch: het kind kiest later misschien voor een zorgberoep zoals verpleger. Deze omgeving (beroep in dit geval) zal er ook voor zorgen dat deze persoonlijkheidstrekken verder geconsolideerd worden.
- Wil je persoonlijkheid veranderen en het gedrag dat hiermee is geassocieerd, dan werk je best ook in op de omgeving:
 - Vb 1: agressieve jongeren in Brussel die in een agressieve omgeving zitten: de omgeving zou moeten worden veranderd en minder agressief gemaakt, want anders gaat de agressieve omgeving de agressieve neiging alleen maar versterken).
 - Vb 2: druggebruiker uit drugsgebruikende omgeving halen.

Zo toont onderzoek aan dat 80% van de consistentie van het gedrag valt toe te schrijven aan genetische factoren (McGue et al. 1993). Dit wordt ook daar uitgelegd aan de hand van het proces waarbij je aanleg maakt dat je bij je passende situaties/omgevingen kiest).

Interactiepatronen met de omgeving

- Reactief: we interpreteren dingen uit de omgeving consistent met onze persoonlijkheidskenmerken. Vb. Een leerkracht die achterdochtig is, denkt dat de leerlingen in de klas over hem praten en hem uitlachen (misschien kletsen ze gewoon over hun lief).
- Evocatief: reacties uit de omgeving uitlokken die onze trekken in stand houden; vb. iemand geeft iemand anders een mep, en die slaat natuurlijk terug. De leerling zegt vervolgens de anderen zijn agressief tegenover mij; dit houdt zijn agressiviteit in stand.
- Proactief: we selecteren rollen en omgevingen die het best bij onze persoonlijkheid passen
- Manipulatief: we trachten onze omgeving te manipuleren. Bijvoorbeeld we kiezen vakken die ons interesseren, we sturen onze job inhoudelijk bij in functie van onze eigenschappen (vb. 'stuur mij maar wat meer op de baan' voor iemand met commerciële inslag, terwijl iemand anders wat meer backoffice of studiewerk vraagt).

4. Opvoeding

Probeer omgevingen te kiezen die passen bij persoonlijkheid: bijvoorbeeld kind met veel energie: in welke activiteiten kan het kind zijn energie kwijt? Kies dus bewust voor dit soort activiteiten.

- ➔ Probeer niet de persoonlijkheid te veranderen (dat lukt toch niet) maar het gedrag te beïnvloeden.
- ➔ Voor sommige kinderen is straf wel degelijk nuttig, maar bij anderen niet.

Probeer dus beïnvloedingsstrategieën te kiezen die het gedrag beïnvloeden. Enkele voorbeelden hoe het wel en hoe het niet moet:

- ➔ Straffen van kinderen die al weinig welwillend zijn houdt een risico in voor een toename van externaliserend gedrag¹ (gedrag zoals agressie, antisociaal gedrag ten aanzien van anderen...). Dit is dus een foute match tussen de beïnvloedingsstijl van de volwassene en de persoonlijkheid van het kind.
- ➔ Idem voor het straffen van laag consciëntieuze kinderen: dit leidt eveneens tot meer externaliserend gedrag; bij consciëntieuze kinderen heeft straf geen nadelig effect. Straffen is dus niet altijd fout: het hangt ervan af op welk kind dit wordt toegepast (consciëntieus en niet-consciëntieus).

5. Persoonlijkheid thuis en in de klas...

- Kinderen kunnen zich echt wel anders gedragen in verschillende omgevingen of verschillende situaties. Ouders zijn soms verrast als ze hun kinderen bezig zien met vriendjes. Dit geldt ook voor verschillend gedrag thuis en in de klas. Dit kan dus een andere aanpak vergen.
- De klas is meestal een hoog gestructureerde omgeving. Zulke gestructureerde omgevingen vind je later ook meestal op het werk terug (waar men verwacht dat je op tijd komt, met je werk in orde bent enz.). Het gedrag op school is dus een sterke voorspeller op vlak van **consciëntieusheid**. Is iemand braaf en plichtsbewust in de klas, dan geeft dit ook een grote kans op dit gedrag later op het werk. De leraar is een goede bron van informatie hoe het kind zich in gestructureerde omgevingen gedraagt of zal gedragen (vb. latere werksituatie).
- De spreker waarschuwt voor het fenomeen van het “medicaliseren” van “afwijkend” gedrag. Er worden te snel labels toegekend dezer dagen (ADHD, asperger, autisme spectrumstoornissen...) terwijl bvb ADHD relaties heeft met lage consciëntieusheid, lage welwillendheid en hoge score op neuroticisme (emotionele instabiliteit). De spreker wijst op de mogelijkheid dat sommige diagnoses misschien verkeerd zijn gesteld, en dat het misschien beter zou zijn om deze gedragsverschillen te beschrijven in termen van extremere scores op persoonlijkheidsdimensies.

¹ Internaliserend gedrag is de tegenpool en wordt gekenmerkt door problemen zoals depressie, obsessief gedrag, teruggetrokkenheid en somatische klachten)

Hoge scores kunnen eventueel (uiterst voorzichtige uitspraak) wijzen op een echt probleem, maar dit dient dan verder onderzocht:

- Vb 1 op altruïsme: kan wijzen op antisociaal
- Vb 9 op altruïsme: kan wijzen op mogelijke afhankelijkheidsstoornis

→De spreker houdt een pleidooi voor betere omgang/tolereren van verschillen. Nu worden verschillen waarschijnlijk te veel benoemd in termen van allerlei klinische labels. Dit biedt echter geen oplossing.

6. Vragen: Hoe kan je kinderen hun gedrag dan bijsturen?

Vraag 1: hoe kan je bijvoorbeeld omgaan met een niet consciëntieus kind (niet zo ordelijk, slecht voorbereid, onvoldoende hard gestudeerd...)?

- Eerste stap (als leerkracht of ouder) is best kinderen hun persoonlijkheid te leren kennen. Daar zouden leerkrachten de HiPIC voor kunnen gebruiken. Zo kan je de 5 factoren leren kennen en beïnvloedingsstrategieën uitproberen.
- Het belangrijkste is te differentiëren tussen kinderen: verschillende persoonlijkheden pak je verschillend aan!
- In het geval van het voorbeeld in deze vraag: deze weinig consciëntieuze kinderen moet je heel goed opvolgen: agenda bekijken (zal vaak niet ingevuld zijn) enz. Teveel druk is echter niet aangepast want dan gaat een niet consciëntieus kind “getriggerd” worden om lastig te doen (*‘ja, ja...- zaag zo niet’*)
- U eraan ergeren zal toch niet helpen, beter zorgen voor een goede opvolging en ondersteuning en belonen van gewenst gedrag.

Ander voorbeeld:

- Wie laag scoort op openheid/intellect, doet niet graag creatieve dingen zoals een opstel schrijven of andere taalproductie-oefeningen. Deze kinderen zijn minder fantasierijk. Niet iedereen kan hetzelfde niveau van fantasie of creativiteit ontwikkelen. De finaal gevraagde opdracht mag voor elk kind wel dezelfde zijn, maar voor sommige kinderen zal de leerkracht en de ouder andere ondersteuning moeten bieden. Het fantasierijke kind zal vlug zelf een verhaal verzinnen; bij het minder fantasierijke kind is het nuttig dat de leerkracht bv. tips aanreikt waarover het kind zou kunnen schrijven, aangeeft dat er een drietal karakters in het verhaal mogen voorkomen en dat hij hiervoor aan zichzelf en twee van zijn vriendjes mag denken (hoe zouden zij reageren in dit verhaal). Op die manier help je een minder fantasierijk kind om ook een verhaal van verschillende bladzijden te maken waarin hij/zij met taal en woordenschat aan de slag kan. Indien je geen differentiële ondersteuning biedt, krijg je een gefrustreerd kind dat een verhaal van 1 pagina indient. (differentieel aanpakken).

Men mag niet vergeten dat ook kinderen zullen trachten hun eigen scherpe persoonlijkheidskantjes onder controle te houden. Die controle zal wel wat wegvallen in extreme situaties zoals meerdere dagen stress, moeheid enz.... dan komt de basispersoonlijkheid terug naar boven. Dat gebeurt zelfs

bij hooggeplaatste personen en mensen die goed getraind zijn (politici, CEO's cfr uitschuiver CEO NMBS ten aanzien van vakbondsman met fluitje).

Andere tips in verband met een gezonde basishouding:

- Probeer het potentieel dat van binnen in iemand zit te ontwikkelen, en hou daarbij rekening met de geluksfactor. **Zorg ervoor dat een kind gelukkig wordt – wat ook kan betekenen dat je je erbij neerlegt dat een kind niet zo goed studeert bijvoorbeeld.**
- Verder kan je een kind helpen om de scherpe kantjes er af te vijlen, want daar heeft het zelf ook baat bij om later gezond te kunnen functioneren.
- Wat je zeker niet moet doen is de persoonlijkheid (BIG FIVE) van het kind proberen te “kneden” naar je wensen. Er zit nu eenmaal veel (genetische) variabiliteit binnen je kinderen... en dit maakt het leven en opvoeden af en toe wat lastig, maar ook leerrijk, gevarieerd en boeiend.